

K O M U N I K A T
Z B A D A Ń

Warszawa, październik 2011

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/133/2011

HOROSKOPY, WRÓŻBY, TALIZMANY
– CZYLI MAGIA WOKÓŁ NAS

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

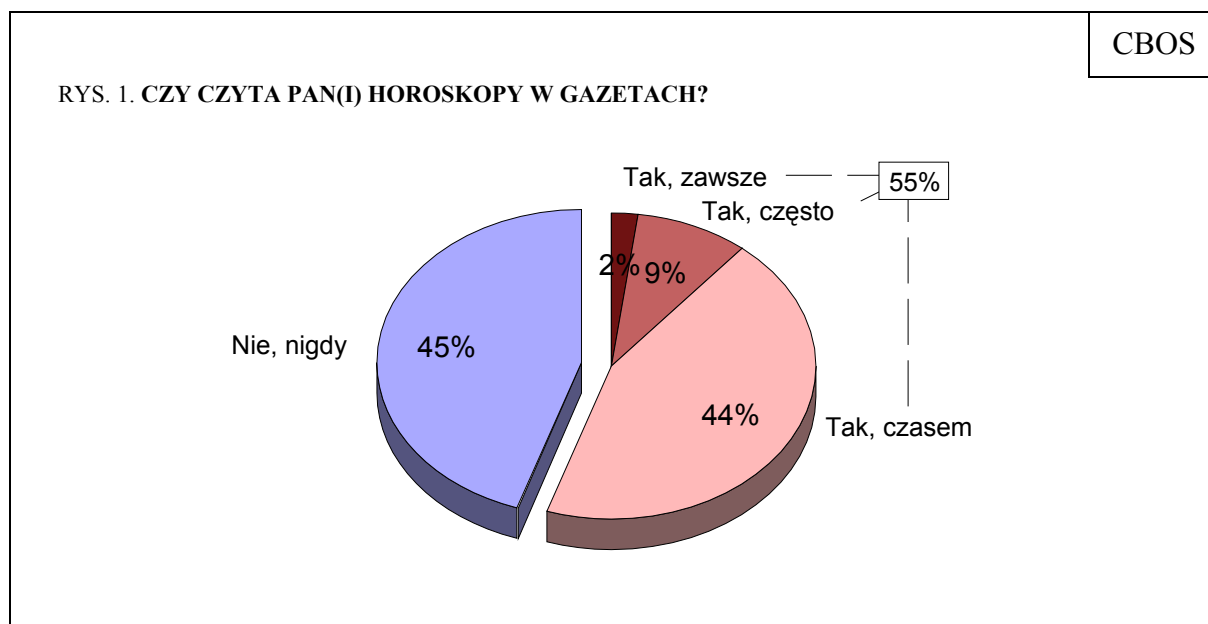
Każdy z nas podejmuje próby przewidywania przyszłości i zabezpieczania się przed wszelkimi możliwymi nieszczęściami. Nie zawsze wtedy sięgamy po racjonalne metody. Wielu zerka do horoskopów, aby przygotować się na nadchodzące wydarzenia. Niektórzy odwiedzają wróżki lub korzystają z „opiekuńczych mocy” talizmanów.

We wrześniu¹ ponownie spytaliśmy Polaków o to, czy kultywują magiczne rytuały i o ich doświadczenia związane ze zjawiskami paranormalnymi. Interesowało nas nie tylko to, jak powszechne są tego typu zachowania i doznania, ale także jak silnie są one powiązane ze światopoglądem badanych, a przede wszystkim z ideami charakterystycznymi dla ruchu New Age.

MAGIA CZY ROZRYWKA?

Obecnie ponad połowa Polaków (55%) twierdzi, że czyta horoskopy w gazetach, w tym co dziewięć (11%) robi to często. Zainteresowanie tego typu lekturą deklarują nie tylko kobiety (63%), ale również niemal połowa (45%) mężczyzn. Na popularność prasowych przepowiedni nie ma większego wpływu wykształcenie i religijność badanych, które powinny, wydawałoby się, kształtować stosunek do magicznych praktyk (zob. tabele aneksowe).

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (256) przeprowadzono w dniach 8 – 14 września 2011 roku na liczącej 1077 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

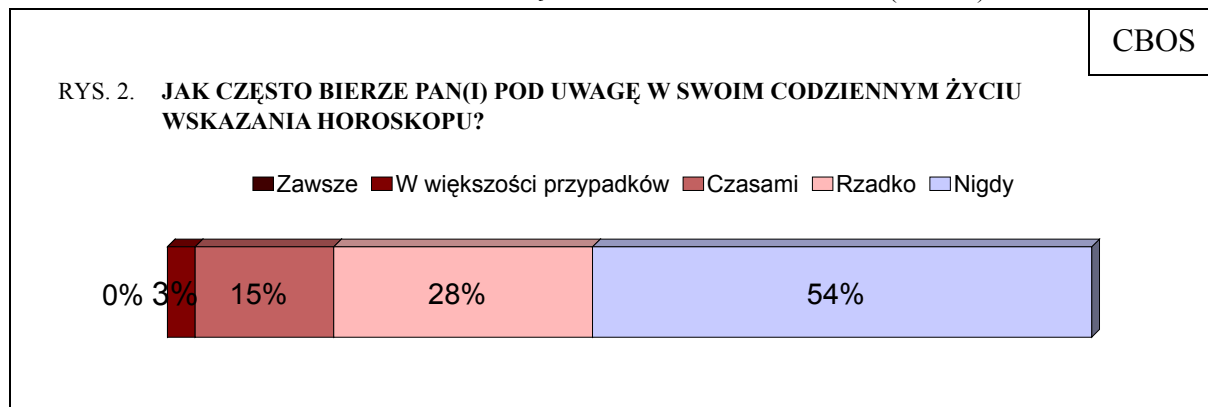
Zainteresowanie prasowymi przepowiedniami, mimo wciąż dużej popularności, powoli maleje. W porównaniu z rokiem 1997 wyraźnie zmniejszyła się liczba wiernych czytelników horoskopów (z 8% do 2%), a wzrosła liczba osób deklarujących, że w ogóle ich nie czyta (z 31% w 1997 roku do 45% obecnie).

Tabela 1

Czy czyta Pan(i) horoskopy w gazetach?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	1997	2006	2011
	w procentach		
Nie, nigdy	31	42	45
Tak, czasem	47	45	44
Tak, często	14	9	9
Tak, zawsze	8	4	2

Niemal połowa badanych, którzy czytają horoskopy, deklaruje, że przynajmniej czasami kieruje się wskazaniami w nich zawartymi (46%). Jednak tylko trzech na stu (3%) często bierze je pod uwagę, co siódmy (15%) robi to czasami, a co czwarty (28%) rzadko. Osoby, które sięgają po horoskop, ale nie kierują się ich wskazaniami (54%), najprawdopodobniej przeglądają je dla rozrywki.

ODPOWIEDZI OSÓB CZYTAJĄCYCH HOROSKOPI W GAZETACH (N= 591)

Im częściej respondenci sięgają po horoskopy, tym poważniej je traktują. Wśród badanych, którzy tylko czasami zaglądają do nich, większość nie przejmuje się ich wskazaniami (59%). Natomiast wśród tych, którzy robią to często, co trzeci (35%) ignoruje rady w nich zawarte, a wśród czytających je zawsze – tylko co czwarty (25%).

Tabela 2

Jak często bierze Pan(i) pod uwagę w swoim codziennym życiu wskazania horoskopu?	Wskazania badanych czytających horoskopy w gazetach:		
	czasem	często	zawsze
	w procentach		
W większości przypadków	1	11	13
Czasami	11	27	46
Rzadko	29	27	17
Nigdy	59	35	25

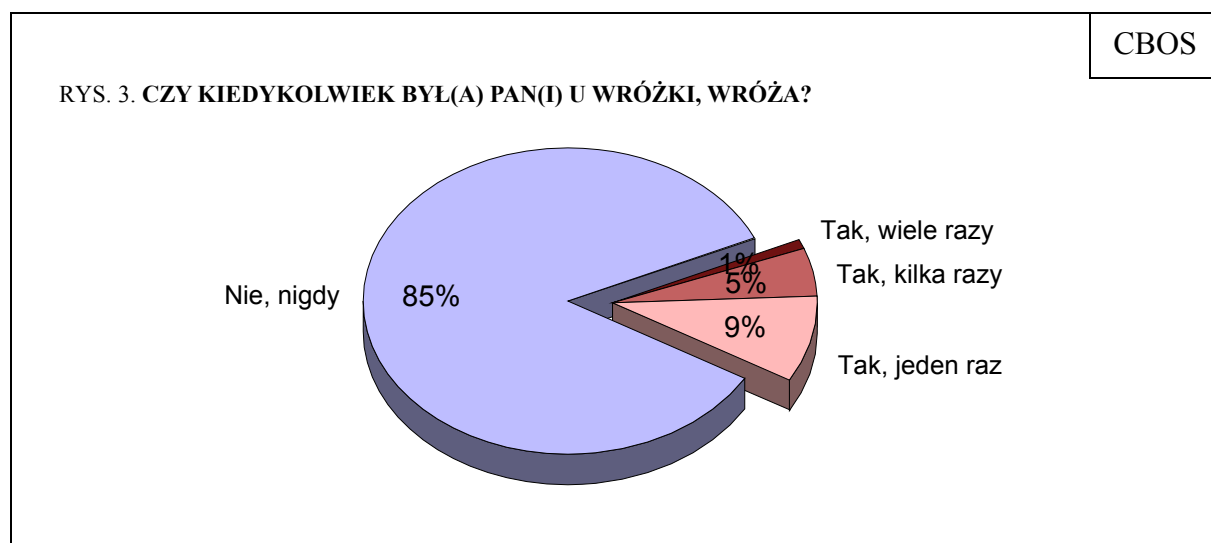
Siła oddziaływania horoskopów na osoby, które się nimi interesują nie uległa zmianie w ostatnich latach. W 2006 roku również ponad połowa badanych czytających horoskopy (55%) deklarowała, że nie kieruje się ich wskazaniami i tylko nieliczni często brali je pod uwagę przy podejmowaniu codziennych decyzji (3%).

Tabela 3

Jak często bierze Pan(i) pod uwagę w swoim codziennym życiu wskazania horoskopu?	Wskazania respondentów czytających horoskopy w gazetach według terminów badań	
	2006 (N=599)	2011 (N= 591)
	w procentach	
Zawsze	1	0
W większości przypadków	2	3
Czasami	16	15
Rzadko	26	28
Nigdy	55	54

Wskazówek co do przyszłości dużo rzadziej niż w horoskopach szukamy u wrózek. Tylko co siódmy badany (15%) odwiedził kiedyś osobę parającą się astrologią, z czego większość (9%) zdecydowała się na taki krok tylko raz w życiu.

Kobiety (22%) trzykrotnie częściej niż mężczyźni (7%) przyznają, że zasięgają rad u wróżki. Uznanie dla tego typu przepowiedni nie zależy ani od wykształcenia, ani od sytuacji materialnej badanych. Nie ma na nie wpływu także deklarowane uczestnictwo w praktykach religijnych (zob. tabele aneksowe).

W porównaniu z 1997 rokiem nie zmienił się w istotny sposób odsetek badanych, którzy przyznają, że byli kiedyś u wróżki. Wówczas trochę więcej Polaków twierdziło, że raz w życiu zdarzyło im się odwiedzić osobę przepowiadającą przyszłość (12%, obecnie 9%). Tylko nieliczni z nich zdecydowali się na takie spotkanie więcej niż jeden raz (7%, obecnie 6%).

Tabela 4

Czy kiedykolwiek był(a) Pan(i) u wróżki, wróża?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	1997	2006	2011
w procentach			
Nie, nigdy	81	89	85
Tak, jeden raz	12	9	9
Tak, kilka razy	6	2	5
Tak, wiele razy	1	0	1

Niewiele osób przyznaje się do posiadania talizmanów (6%), ale co ósma (12%) twierdzi, że w przeszłości miała przedmiot, który przynosił jej szczęście. Do tego, że posiadali je w przeszłości, najczęściej przyznają się ludzie młodzi – co piąty badany między 18 a 24 rokiem życia (22%) i co szósty w wieku 25–34 lata (17%). Być może bierze się to ze świeżej wciąż pamięci dzieciństwa, kiedy to skłonni byli różnego rodzaju przedmiotom przypisywać magiczną moc. Może się to również wiązać z pewnymi pokoleniowymi doświadczeniami, takimi jak lektura powieści o Harrym Potterze.

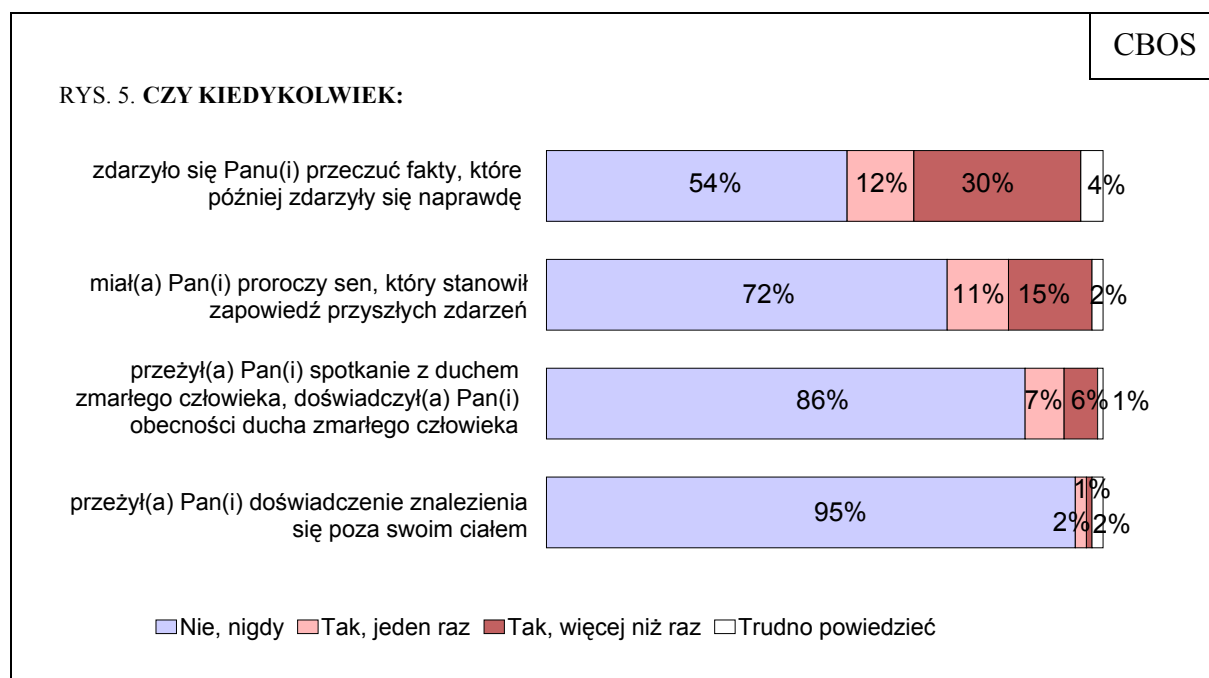
W ciągu czternastu lat nie zmienił się odsetek Polaków posiadających przedmioty przynoszące szczęście. W 1997 roku, tak jak i obecnie, 6% respondentów przyznawało, że mają tego rodzaju przedmioty. Wzrosła natomiast liczba tych, którzy posiadali je w przeszłości (z 6% do 12%).

Tabela 5

Czy ma Pan(i) lub miał(a) Pan(i) kiedyś jakiś przedmiot, talizman, który przynosi lub przynosił Panu(i) szczęście?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	1997	2011
	w procentach	
Nie mam i nigdy nie miałe(a)m	87	82
Miałe(a)m kiedyś	6	12
Mam obecnie	6	6
Trudno powiedzieć	1	0

DOŚWIADCZANIE ZJAWISK NADNATURALNYCH

Dwie piąte badanych (42%) przyznaje, że zdarzyło im się przeczuć fakty, które później zdarzyły się naprawdę, z czego większości (30%) przydarzyło się to więcej niż jeden raz. Jedna czwarta (26%) miała prorocze sny, które stanowiły zapowiedź przyszłych zdarzeń – także w tym wypadku większość badanych przyznaje, że doznanie takie się powtórzyło. Mniej osób (13%) przeżyło spotkanie z duchem zmarłego człowieka, a trzech na stu (3%) doświadczyło uczucia znalezienia się poza własnym ciałem.

W porównaniu z 1997 rokiem wzrosła liczba osób twierdzących, że zdarza im się przeczuć przyszłe zdarzenia (z 37% do 42%). Odsetek badanych doświadczających proroczych snów oraz mających za sobą transcendentne przeżycia, takie jak kontakt z duchami lub odczucie wyjścia z własnego ciała, nie zmienił się istotnie.

Tabela 6

Czy kiedykolwiek:	Tak		Nie		Trudno powiedzieć	
	1997	2011	1997	2011	1997	2011
	w procentach					
– zdarzyło się Panu(i) przeczuć fakty, które później zdarzyły się naprawdę	37	42	58	54	5	4
– miał(a) Pan(i) proroczy sen, który stanowił zapowiedź przyszłych zdarzeń	27	26	70	72	3	2
– przeżył(a) Pan(i) spotkanie z duchem zmarłego człowieka, doświadczył(a) Pan(i) obecności ducha zmarłego człowieka	12	13	86	86	2	1
– przeżył(a) Pan(i) doświadczenie znalezienia się poza swoim ciałem	5	3	94	95	2	2

PRAKTYKI MAGICZNE I DOŚWIADCZANIE ZJAWISK NADNATURALNYCH A POSZUKIWANIE NOWYCH FORM DUCHOWOŚCI

O magiczne rytuały i zjawiska paranormalne pytaliśmy respondentów w kontekście ich akceptacji poglądów utożsamianych z ideami New Age². Na stosunek do horoskopów, wróżbiarstwa i talizmanów wyraźny wpływ ma poziom akceptacji dla tego światopoglądu – im jest on wyższy, tym częściej badani angażują się w różnego rodzaju magiczne praktyki. Wśród osób silnie identyfikujących się z poglądami ruchu New Age trzy czwarte (76%) czyta horoskopy publikowane w prasie, co trzeci (33%) ma lub miał w przeszłości przedmiot, który traktował jako talizman przynoszący mu szczęście, a jeden na czterech (27%) odwiedził kiedyś wróżkę lub wróża. Dla porównania – wśród osób najbardziej sceptycznie odnoszących się do tego typu poglądów niespełna dwie piąte (37%) interesuje się horoskopami, natomiast nieliczni mają bądź mieli talizman (8%) lub odwiedzili wróżkę (7%).

Tabela 7

Poziom akceptacji dla idei New Age:	Odsetek badanych, którzy:		
	czytają horoskopy w gazetach	odwiedzili wróżkę lub wróża	posiadali lub/i posiadają talizman
– zdecydowanie wysoki	76	27	33
– raczej wysoki	62	22	24
– raczej niski	53	10	13
– zdecydowanie niski	37	7	8

² Komunikat CBOS poświęcony New Age w przygotowaniu.

Badając poparcie dla niektórych poglądów New Age pytaliśmy także respondentów o ich stosunek do astrologii. Zgodnie z przewidywaniami, wiara w jej podstawy wpływa na częstotliwość sięgania po horoskopy. Mniej więcej co czwarty badany (23%) przekonany o wpływie zodiaku na życie człowieka często czyta horoskopy zamieszczone w prasie, a wśród badanych nie wierzących w taki wpływ, tylko co siedemnasty (6%). Z drugiej strony, blisko co czwarty zwolennik astrologii (29%) w ogóle nie czyta horoskopów, natomiast wśród sceptyków idei, że znak zodiaku ma znaczenie dla rozwoju charakteru człowieka – 51%. Należy jednak podkreślić, że pytanie dotyczyło horoskopów publikowanych w gazetach i najprawdopodobniej część osób zainteresowanych astrologią nie traktuje poważnie tego typu wyrocni.

Tabela 8

Czy czyta Pan(i) horoskopy w gazetach?	Badani zgadzaający się ze stwierdzeniem, że znak zodiaku ma duże znaczenie dla rozwoju charakteru człowieka	Badani nie zgadzający się ze stwierdzeniem, że znak zodiaku ma duże znaczenie dla rozwoju charakteru człowieka
	w procentach	
Tak, często	23	6
Tak, czasem	48	43
Nie, nigdy	29	51

O tym, że gazetowe horoskopy nie cieszą się dobrą opinią świadczy fakt, że nawet wśród badanych wierzących w moc zodiaku, którym zdarza się je czytać, 35% nigdy nie kieruje się ich wskazaniem, a 34% robi to rzadko. Wśród osób nieprzywiązujących wagi do zodiaku, ale mimo wszystko czytujących przynajmniej od czasu do czasu horoskopy, dwie trzecie (65%) nigdy nie kieruje się ich wskazaniem w swoim życiu.

Tabela 9

Jak często bierze Pan(i) pod uwagę w swoim codziennym życiu wskazania horoskopu?	Badani zgadzaający się ze stwierdzeniem, że znak zodiaku ma duże znaczenie dla rozwoju charakteru człowieka	Badani nie zgadzający się ze stwierdzeniem, że znak zodiaku ma duże znaczenie dla rozwoju charakteru człowieka
	w procentach	
W większości przypadków	8	1
Czasami	23	10
Rzadko	34	24
Nigdy	35	65

Istnieje również związek między poziomem akceptacji idei z kręgu New Age a doświadczaniem zjawisk nadnaturalnych. Trzy piąte badanych silnie identyfikujących się

z tym światopoglądem (62%) twierdzi, że zdarzyło im się przeczuć przyszłe zdarzenia (26% wśród nieakceptujących idei New Age), niemal połowa z nich (47%) miała proroczy sen (9% wśród osób z niskim poziomem akceptacji New Age), a co trzeci (35%) doświadczył obecności ducha zmarłego człowieka (4% wśród nieakceptujących przekonań New Age). Ponadto badani utożsamiający się z powyższymi poglądami częściej deklarują, że doświadczyli poczucia znalezienia się poza własnym ciałem (8% wśród osób z wysokim poziomem akceptacji, 2% z niskim).

Należy jednak podkreślić, że kierunek tej zależności jest trudny do określenia – z jednej strony osoby silnie identyfikujące się ze światopoglądem New Age mogą mieć większą skłonność do poszukiwania doznań transcendentnych, z drugiej jest prawdopodobne, że badani, którzy przeżyli nadnaturalne doświadczenia, chętniej akceptują idee New Age.

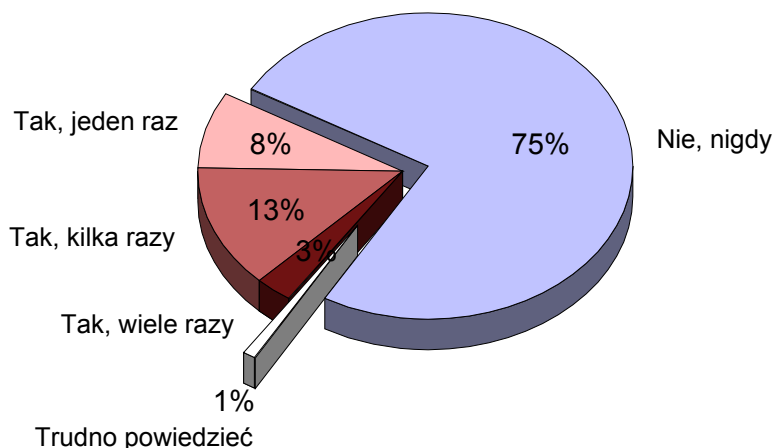
Tabela 10

Poziom akceptacji dla idei New Age:	Odsetek badanych, którym zdarzyło się:			
	przeczuć fakty, które później zdarzyły się naprawdę	mieć proroczy sen, który stanowił zapowiedź przyszłych zdarzeń	przeżyć spotkanie z duchem zmarłego człowieka	przeżyć doświadczenie znalezienia się poza swoim ciałem
– zdecydowanie wysoki	62	47	35	8
– raczej wysoki	58	39	22	4
– raczej niski	35	19	6	2
– zdecydowanie niski	26	9	4	2

MEDYCYNA ALTERNATYWNA

Przekonanie o ograniczeniach światopoglądu materialistycznego jest jednym z czynników, który wpływa na rozwój medycyny alternatywnej. Niektóre z jej form są dostępne i popularne w Polsce, między innymi akupunktura, bioenergoterapia, aromatoterapia, leczenie za pomocą ziół, pijawek czy hipnozy. Co czwarty badany (24%) przyznaje, że on osobiście lub ktoś z jego najbliższej rodziny zetknął się z niekonwencjonalnymi metodami leczenia. Co dwunasty (8%) stwierdza, że był to kontakt jednorazowy, a co szósty (16%), że kilkakrotny.

RYS. 6. CZY KIEDYKOLWIEK PAN(I) LUB KTOŚ Z PANA(I) NAJBLIŻSZEJ RODZINY (WSPÓŁMAŁŻONEK, DZIECI, RODZICE) LECZYŁ SIĘ (LUB LECZY) U OSOBY, KTÓRA NIE JEST LEKARZEM MEDYCZYNY, ALE STOSUJE INNE METODY LECZENIA?

Konstrukcja pytania, w którym oprócz osobistych doświadczeń proszono o uwzględnienie zachowań innych członków rodziny, ogranicza możliwości powiązania społeczno-demograficznych uwarunkowań z zainteresowaniem medycyną alternatywną. Warto jednak zwrócić uwagę na pewne zależności między cechami badanych a leczeniem się przez nich lub ich najbliższych u osób nie posiadających kwalifikacji lekarskich. Najczęściej do korzystania z tego rodzaju metod – osobiście lub przez członka rodziny – przyznają się osoby z wykształceniem wyższym (33%) oraz mieszkańcy dużych aglomeracji (32%) – zob. tabele anekswowe.

W ciągu ostatnich czternastu lat zmniejszył się odsetek osób, które deklarują, że oni osobiście lub ktoś z ich rodziny leczył się metodami alternatywnymi (w 1997 roku – 35%, w 2011 roku – 24%).

Tabela 11

Czy kiedykolwiek Pan(i) lub ktoś z Pana(i) najbliższej rodziny (współmałżonek, dzieci, rodzice) leczył się (lub leczy) u osoby, która nie jest lekarzem medycyny, ale stosuje inne metody leczenia?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	1997	2011
	w procentach	
Nie, nigdy	64	75
Tak, jeden raz	11	8
Tak, kilka razy	20	13
Tak, wiele razy	4	3
Trudno powiedzieć	1	1

Ponad połowa Polaków czyta horoskopy, co siódmy odwiedził kiedyś wróżkę, a co szósty w jakimś okresie swojego życia był przywiązany do talizmanu, który miał mu przynieść szczęście. W społeczeństwie w przeważającej mierze katolickim może dziwić popularność tego rodzaju magicznych rytuałów. Jeszcze bardziej zaskakujący jest fakt, że religijność badanych nie ma wpływu na zainteresowanie horoskopami i przepowiedniami wróżek. Mimo że tego typu zachowania sprzeczne są z nauczaniem Kościoła, to są one równie popularne wśród osób regularnie biorących udział w mszach i nabożeństwach, jak i wśród tych, którzy w ogóle w nich nie uczestniczą.

Nie jest wykluczone, że dla niektórych osób magiczne rytuały, o które pytaliśmy, to rodzaj rozrywki, ale zależność między ich stosowaniem a poparciem idei z kręgu New Age pokazuje, że dla wielu są one wyrazem światopoglądu. Jest to kolejny dowód na to, jak częste jest łączenie tradycyjnych przekonań z treściami i praktykami zaczerpniętymi z innych religii i prądów kulturowych.

Z medycyną alternatywną zetknął się co czwarty Polak, osobiście lub poprzez kogoś z członków jego najbliższej rodziny. Jednak fakt, że z usług osób nieposiadających lekarskich kwalifikacji najczęściej korzystają badani z wyższym wykształceniem lub ich rodziny, burzy potoczne wyobrażenia o naiwnych ofiarach pseudouzdrowicieli.

Opracowała
Katarzyna KOWALCZUK

Tabela 1

		Czy czyta Pan(i) horoskopy w gazetach?		Liczba osób
		Tak	Nie	
		%	%	
Ogółem		55	45	1077
Płeć	Mężczyźni	45	55	508
	Kobiety	63	37	569
Wiek	18-24 lata	55	45	132
	25-34	64	36	208
	35-44	56	44	184
	45-54	61	39	164
	55-64	53	47	193
	65 lat i więcej	41	59	196
Miejsce zamieszkania	Wieś	52	48	409
	Miasto do 20 tys.	48	52	134
	20-100 tys.	63	37	212
	101-500 tys.	51	49	177
	501 tys. i więcej mieszk.	62	38	145
Wykształcenie	Podstawowe	48	52	256
	Zasadnicze zawodowe	58	42	264
	Średnie	57	43	366
	Wyższe	57	43	190
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	64	36	101
	Średni personel, technicy	48	52	53
	Pracownicy adm.-biurowi	71	29	71
	Pracownicy usług	68	32	73
	Robotnicy wykwalifikowani	57	43	118
	Robotnicy niewykwalifik.	63	37	52
	Rolnicy	46	54	59
	Pracujący na własny rach.	31	69	38
Bierni zawodowo	Renciści	57	43	79
	Emeryci	47	53	243
	Uczniowie i studenci	44	56	72
	Bezrobotni	64	36	64
	Gospodynie domowe i inni	54	46	56
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	64	36	147
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	58	42	89
	sekt. prywat. poza rolnict.	60	40	242
	prywatnym gosp. rolnym	45	55	50
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	56	44	158
	501-750	59	41	127
	751-1000	59	41	151
	1001-1500	56	44	186
	Powyżej 1500 zł	55	45	167
Ocena własnych war. mater.	Złe	45	55	169
	Średnie	60	40	487
	Dobre	53	47	421
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	42	58	59
	Raz w tygodniu	53	47	495
	1-2 razy w miesiącu	62	38	175
	Kilka razy w roku	57	43	240
	W ogóle nie uczestniczy	53	47	108
Poglądy polityczne	Lewica	50	50	156
	Centrum	61	39	361
	Prawica	52	48	303
	Trudno powiedzieć	53	47	256

Tabela 2

		Czy kiedykolwiek był(a) Pan(i) u wróżki, wróża?		Liczba osób
		Nie	Tak	
		%	%	
Ogółem		85	15	1076
Płeć	Mężczyźni	93	7	507
	Kobiety	78	22	568
Wiek	18-24 lata	98	2	132
	25-34	88	12	208
	35-44	79	21	184
	45-54	89	11	163
	55-64	83	17	193
	65 lat i więcej	79	21	195
Miejsce zamieszkania	Wieś	86	14	408
	Miasto do 20 tys.	91	9	134
	20-100 tys.	84	16	212
	101-500 tys.	85	15	177
	501 tys. i więcej mieszk.	80	20	145
Wykształcenie	Podstawowe	87	13	256
	Zasadnicze zawodowe	85	15	264
	Średnie	86	14	365
	Wyższe	83	17	190
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	83	17	101
	Średni personel, technicy	86	14	53
	Pracownicy adm.-biurowi	86	14	71
	Pracownicy usług	83	17	73
	Robotnicy wykwalifikowani	92	8	118
	Robotnicy niewykwalifik.	89	11	52
	Rolnicy	86	14	59
	Pracujący na własny rach.	84	16	38
Bierni zawodowo	Renciści	85	15	79
	Emeryci	79	21	242
	Uczniowie i studenci	98	2	72
	Bezrobotni	89	11	64
	Gospodynie domowe i inni	82	18	56
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	82	18	147
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	91	9	89
	sekt. pryw. poza rolnict.	87	13	242
	prywatnym gosp. rolnym	88	12	49
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	86	14	158
	501-750	84	16	127
	751-1000	88	12	150
	1001-1500	80	20	186
	Powyżej 1500 zł	81	19	167
Ocena własnych war. mater.	Złe	88	12	169
	Średnie	82	18	487
	Dobre	88	12	420
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	85	15	59
	Raz w tygodniu	86	14	495
	1-2 razy w miesiącu	79	21	174
	Kilka razy w roku	87	13	240
	W ogóle nie uczestniczy	86	14	108
Poglądy polityczne	Lewica	90	10	156
	Centrum	87	13	360
	Prawica	82	18	303
	Trudno powiedzieć	85	15	256

Tabela 3

		Czy ma Pan(i) lub miał(a) Pan(i) kiedyś jakiś przedmiot, talizman, który przynosi lub przynosił Panu(i) szczęście?			Liczba osób
		Nie mam i nigdy nie miał(a)m	Miał(a)m kiedyś	Mam obecnie	
		%	%	%	
Ogółem		82	12	6	1068
Płeć	Mężczyźni	86	9	5	505
	Kobiety	80	14	7	563
Wiek	18-24 lata	70	22	8	131
	25-34	76	17	7	206
	35-44	82	12	6	183
	45-54	82	11	7	164
	55-64	91	5	5	192
	65 lat i więcej	91	5	4	193
Miejsce zamieszkania	Wieś	90	8	2	408
	Miasto do 20 tys.	82	11	7	131
	20-100 tys.	77	15	8	211
	101-500 tys.	75	13	12	175
	501 tys. i więcej mieszk.	80	14	5	143
Wykształcenie	Podstawowe	86	10	4	253
	Zasadnicze zawodowe	88	7	5	264
	Średnie	79	14	7	363
	Wyższe	78	15	7	188
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	69	20	11	98
	Średni personel, technicy	85	7	8	53
	Pracownicy adm.-biurowi	81	15	4	71
	Pracownicy usług	74	16	10	73
	Robotnicy wykwalifikowani	87	9	5	118
	Robotnicy niewykwalifik.	80	20		51
	Rolnicy	97	2	1	59
	Pracujący na własny rach.	86	7	7	38
Bierni zawodowo	Renciści	82	12	6	79
	Emeryci	90	6	4	239
	Uczniowie i studenci	64	22	14	71
	Bezrobotni	81	13	6	64
	Gospodynie domowe i inni	89	9	1	56
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	82	10	8	147
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	77	16	7	89
	sekt. pryw. poza rolnict.	78	16	7	239
	prywatnym gosp. rolnym	97	2	1	50
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	82	12	6	157
	501-750	81	15	5	127
	751-1000	80	13	6	151
	1001-1500	83	11	6	186
	Powyżej 1500 zł	77	14	9	165
Ocena własnych war. mater.	Złe	88	8	4	169
	Średnie	84	11	5	480
	Dobre	79	14	7	419
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	88	4	7	59
	Raz w tygodniu	86	9	4	491
	1-2 razy w miesiącu	80	13	7	174
	Kilka razy w roku	81	13	6	238
	W ogóle nie uczestniczy	72	19	9	106
Poglądy polityczne	Lewica	75	17	8	156
	Centrum	83	11	6	358
	Prawica	86	9	4	301
	Trudno powiedzieć	83	11	6	254

Tabela 4

		Czy kiedykolwiek Pan(i) lub ktoś z Pana(i) najbliższej rodziny (współmałżonek, dzieci, rodzice) leczył się (lub leczy) u osoby, która nie jest lekarzem medycyny, ale stosuje inne metody leczenia?		Liczba osób
		Nie	Tak	
		%	%	
Ogółem		75	25	1066
Płeć	Mężczyźni	77	23	497
	Kobiety	75	25	568
Wiek	18-24 lata	81	19	129
	25-34	74	26	208
	35-44	73	27	181
	45-54	70	30	162
	55-64	83	17	192
	65 lat i więcej	76	24	193
Miejsce zamieszkania	Wieś	79	21	402
	Miasto do 20 tys.	71	29	134
	20-100 tys.	83	17	210
	101-500 tys.	70	30	175
	501 tys. i więcej mieszk.	68	32	145
Wykształcenie	Podstawowe	84	16	251
	Zasadnicze zawodowe	80	20	261
	Średnie	73	27	364
	Wyższe	67	33	190
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	67	33	101
	Średni personel, technicy	58	42	51
	Pracownicy adm.-biurowi	76	24	69
	Pracownicy usług	76	24	73
	Robotnicy wykwalifikowani	81	19	115
	Robotnicy niewykwalifik.	72	28	52
	Rolnicy	73	27	59
	Pracujący na własny rach.	62	38	38
Bierni zawodowo	Renciści	90	10	77
	Emeryci	77	23	240
	Uczniowie i studenci	79	21	71
	Bezrobotni	86	14	63
		Gospodynie domowe i inni	75	25
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	70	30	145
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	80	20	89
	sekt. pryw. poza rolnict.	71	29	240
	prywatnym gosp. rolnym	72	28	50
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	79	21	157
	501-750	74	26	126
	751-1000	77	23	151
	1001-1500	71	29	185
	Powyżej 1500 zł	72	28	165
Ocena własnych war. mater.	Złe	80	20	168
	Średnie	74	26	483
	Dobre	77	23	414
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	69	31	58
	Raz w tygodniu	77	23	491
	1-2 razy w miesiącu	75	25	173
	Kilka razy w roku	76	24	238
	W ogóle nie uczestniczy	76	24	105
Poglądy polityczne	Lewica	77	23	153
	Centrum	73	27	360
	Prawica	77	23	299
	Trudno powiedzieć	79	21	254